

Lausunto

VATT/152/07.01/2020

14.4.2020

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta

TuV@eduskunta.fi**Asiantuntijalausunto eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle****Asia:** O 5/2019 vp Tulevaisuusvaliokunnan selvityshankkeet 2019 - 2023

Alla on lyhyet lausunnot eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan esittämiin kysymyksiin.

Ovatko tähän mennessä päätetyt koronapandemiasta johtuvat tuet yrityksille ja yrittäjille riittävät?

Pandemia johtaa taloudellisen aktiviteetin nopeaan ja yllättävään supistumiseen. Tuotanto supistuu, koska osa työntekijöistä ei pääse töihin ja koska tuotantoketjujen toiminta häiriintyy. Pandemian rajuus ja sen hillitsemiseksi tehdyt rajoitustoimet tulivat kaikille yllätyksenä, joten yritykset eivät voineet ennakolta varautua tilanteeseen. Oleellista on tarjota elinkelpoisille yrityksille likviditeettiä, jotta voidaan estää turhat konkurssit. Konkurssiaalto hidastaisi talouden elpymistä kriisin helpottaessa.

Yritysten likviditeettiä on pyritty parantamaan monin keinoin: verojen ja eläkemaksujen lykkäyksillä/alennuksilla, suorilla tuilla ja rahoituksen saatavuuden edistämisellä. Hallituksen toimien lisäksi euromaiden keskuspankkien toimet tukevat markkinoiden likviditeettiä ja rahoituksen saatavuutta. Oleellista on, että elinkelpoiset yritykset, joiden tulot tippuvat yllättäen ja väliaikaisesti, saavat rahoitusta kohtuullisin ehdoin. Isojen suomalaisten yritysten taaseet ovat pääsääntöisesti vahvat ja ne saanevat suhteellisen helposti edullista rahoitusta markkinoilta. Pienemmät yritykset voivat tarvita suoraa rahallista tukea sekä lainojen takauksia. Mikäli kriisi pitkittyy, likviditeettiongelmat muuttuvat velkaantumisongelmiksi, jolloin suorien tukien tarve korostuu.

On vaikea arvioida, ovatko jo päätetyt tukitoimet riittäviä vai eivät, koska kriisin syvyydestä ja pituudesta ei ole tietoa. Tällä hetkellä yritysten likviditeetti näyttäisi turvatulta, mutta tilanne voi muuttua, jos kriisi pitkittyy. Siksi on tärkeää, että kriisin taloudellisista vaikutuksista kerätään ajantasaista tietoa, jotta olosuhteiden muutoksiin voidaan reagoida oikea-aikaisesti ja tehokkaasti. VATT osallistuu tällaisen tiedon tuottamiseen.

Taloustieteen tutkimukseen ja opetukseen erikoistunut Helsinki Graduate School of Economics on perustanut ”talouden tilannehuoneen”, joka tuottaa tietoa talouspoliittisen päätöksenteon tueksi ministeriöille ja muille julkisille tahoille koronaviruskriisin aikana.

Tilannehuoneen tavoitteena on tarjota lähes reaaliaikaista tietoa kehityksestä yrityssektorilla, työmarkkinoilla ja koko yhteiskunnassa. Tilannehuoneen toimintaan osallistuu johtavia suomalaisia taloustieteilijöitä Helsinki GSE:stä, VATT:sta sekä muutamista muista julkisista organisaatioista. Tilannehuone hyödyntää julkisia ja yksityisiä aineistoja ja tuottaa niiden pohjalta säännöllisiä raportteja virkamiehille ja poliittisille päättäjille. Aineistoja kerätään ja työstetään yhteistyössä Tilastokeskuksen, valtiovarainministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön, Suomen Pankin, veroviranomaisten, Kelan sekä muiden instituutioiden kanssa.

Minkälaiselle muulle tuelle olisi suurin tarve?

Tärkeintä on saada epidemia hallintaan mahdollisimman pian, jotta taloutta rajoittavia toimia päästäisiin purkamaan. Jos epidemia laajenee ja pitkittyy ja siksi liikkumis- ja muita rajoituksia joudutaan jatkamaan kovin pitkään, edessä on konkurssiaalto, suurtyöttömyys ja julkisen talouden syvenevä kriisi. Tämän kehityskulun estämiseksi on terveydenhuollon resurssit turvattava. Epidemian rajaaminen todennäköisesti edellyttää merkittäviä lisäpanostuksia suojavälineiden hankintaan ja tuotantoon, testauskapasiteetin nostamiseen ja tartuntaketjujen jäljittämiseen.

Kriisin vuoksi työnsä menettäneiden toimeentulo on turvattava. Suomalainen lomautusjärjestelmä on tässä tilanteessa suureksi avuksi. Se mahdollistaa yrityksille nopean palkkakustannusten karsinnan ilman, että henkilöstöä tarvitsee irtisanoa. Sen myötä myös valtaosa lomautetuista pääsee ansiosidonnaisen työttömyysturvan piiriin. Pullonkaulaksi voi kuitenkin muodostua etuushakemusten käsittelyn ruuhkautuminen työttömyyskassoissa. Käsittely voi ruuhkautua myös toimeentulotuen, asumistuen ja Kelan maksamien työttömyysetuuksien puolella. Eli vaikka työttömyysturva- ja sosiaaliturvajärjestelmä periaatteessa turvaavat toimeentulon kriisin oloissa, voi avun saaminen viivästyä merkittävästi. Siksi voi olla syytä harkita, voisiko etuuksien hakemiseen liittyvää byrokratiaa väliaikaisesti keventää hakemusten käsittelyn nopeuttamiseksi.

Siinä vaiheessa, kun epidemia alkaa viimein hellittää, tarvitaan finanssipoliittista elvytystä, jotta elpyminen ei jää liian alhaisesta kokonaiskysynnästä kiinni. Tällä hetkellä, kun kriisi on vielä päällä, liikkumisrajoitukset voimassa ja tuotantoketjuissa on häiriöitä, ei elvyttämistoimenpiteistä olisi apua. Mikäli kriisi jää lyhytaikaisesti, elvyttämistoimien tarvekin voi jäädä vähäiseksi.

Mitä ovat koronapandemian merkittävimmät välittömät taloudelliset vaikutukset ja millä tavalla se voi muuttaa talouden toimintaa pidemmällä aikavälillä?

Pandemia aiheuttaa väistämättä monilla aloilla, kuten ravintola-, majoitus- ja matkailualoilla, tulojen merkittäviä menetyksiä, joita ei voi kuroa umpeen kriisin jälkeen. Toimialoilla, joilla toimitukset lähinnä myöhästyvät komponenttipulan ja liikkumisrajoitusten vuoksi, kriisi voi parhaassa tapauksessa aiheuttaa vain pieniä vaurioita. Tämä kuitenkin edellyttää sitä, että epidemia saadaan nopeasti taltutetuksi. Jos epidemia jatkuu Suomessa ja muissa maissa

vielä useita kuukausia ja aiheuttaa globaalin taantuman, lähes kaikki toimialat tulevat kärsimään merkittävistä tuotannon menetyksistä.

Pandemia pakotti siirtämään monet työntekijät etätöihin ja keksimään tarvittavat tekniset ratkaisut. Tällainen pakollinen ”digiloikka” voi muuttaa työskentelyä monissa yrityksissä ja julkisissa organisaatioissa pidemmälläkin aikavälillä, jos etätyöskentely koetaan tehokkaaksi ja mielekkääksi. Tämä on positiivien asia, koska etätyöskentelyssä pitäytyminen on vain optio. Kriisin jälkeen voidaan aina haluttaessa palata takaisin vanhoihin työskentelytapoihin.

Koska rajoitustoimien takia perinteinen kaupankäynti kasvotusten on vaikeutunut, on yrityksillä kannustin siirtää toimintaansa entistä enemmän nettiin, varsinkin jos kriisi kestää pidempään. Siksi pandemia voi nopeuttaa entisestään kaupan siirtymistä digitaalisille alustoille.

Epidemian tuomat liikkumisrajoitukset ovat paljastaneet heikkouksia tuotantoprosessissa, jossa tuotevarastot pyritään pitää mahdollisimman pieninä ja komponenttien tuotanto on keskitetty sinne, missä se on ollut halvinta. Ehkä jatkossa yllättäviin kriiseihin varaudutaan paremmin kasvattamalla varastoja, hajauttamalla tuotantoketjuja useampaan maahan tai mahdollisesti siirtämällä alihankintoja takaisin kotimaahan.

Miten koronapandemia vaikuttaa Suomen kansantalouteen ja sen jo tiedossa olleisiin haasteisiin, kuten huoltosuhde, kuntatalous, valtion velkaantuminen jne.?

Pandemia tulee aiheuttamaan suuria kustannuksia ja lisäämään julkisen sektorin velkaantumista merkittävästi. Se ei poista kestävyysvajetta eikä vaikuta merkittävästi huoltosuhteeseen, joten lisävelkaantuminen tulee vaikeuttamaan entisestään julkisen talouden ahdinkoa. Parhaassa tapauksessa julkisen sektorin velka vain kasvaa mutta talous toipuu nopeasti, jolloin aiempia ongelmia ratkotaan aiempaa korkeampi velkavuori niskassa. Siinäkin tapauksessa julkistalouden saattaminen kestäväälle pohjalle tulee olemaan haastavaa, sillä se oli kivuliasta jo ennen koronakriisiäkin. Jos kriisi pitkittyessään johtaa massatyöttömyyteen ja usean vuoden taantumaan, julkisen talouden rahoituspohja murenee pahasti. 1990-luvun lamasta opimme, että massatyöttömyydestä on hyvin vaikea päästä eroon, vaikka talous kääntyisi nopeaan kasvuun. Siksi on erityisen tärkeää, että epidemia saataisiin nopeasti aisoihin ja taloutta haittaavia rajoitustoimia päästäisiin purkamaan ennen kuin yrityksiä alkaa kaatumaan ja lomautukset muuttumaan irtisanomisiksi.

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT

Anni Huhtala
ylijohtaja

Tomi Kyyrä
tutkimusprofessori